پەڕاگەندەبوون لە باخچەکانی تاراوگەدا:
گفتوگۆیەک لەگەڵ (هەندرێن) نووسەری کتێبی (گوڵنارەکانی شوێنپێ لە باخچەکانی تاراوگەدا)

سازدانی: بەختیار کەریم
بۆ ماڵپەڕی دەنگەکان

بەشی سێهەم

هەڵدێرانی زەمەن

لە دەستم بێ مانگیشم بە پیادە بەسەر شوونە تێنووەکانی کوچا دەناردەوە.
ئەو ئاسمانە بە ئەستێرەکانەوە لەسەر ئەو گوندە بزمار ڕێژ دەکەم، کە تۆ وەک کەروێشکێکی خەوناوی لە ناو دەستەکانم ڕۆیشتی،
ناوەکەشی لە یادەوەریمدا هەورێکە بە یادم نایێتەوە.
– هێشتا زووەو ئەوانیش دیارنین، بیر دەکاتەوە!
ئەرێ زەمەن لە کوێ هەڵدێرا؟

(هەندرێن، سکاندیناڤیا دوورگەیەکی تر لە بخوور)

بەختیار: ئەرێ زەمەن لە کوێ هەڵدێرا؟ با لەسەر کێشەی ئێمە لەگەڵ یادەوەرییدا بدوێین. لەیەکێک لەوتارەکانتدا باس لەوە دەکەیت کە گەندەڵیی "گەندەڵیی یادەوەرییە"([1])، ئەو یادەوەرییە کورتبینەی مرۆڤی کورد کە بەردەوام پشت دەکاتە ئەو مێژووەی هێشتا تێنەپەڕێندراوە. لەم کتێبەشدا باس لە گومانەکانی خۆت دەکەیت لەبەرامبەر دەسەڵاتێکدا کە پرۆژەی بۆ داهاتووی جڤاتی ئێمە هەبێت، چونکە ئەم دەسەڵاتە مێژوو وەک کەرەستەیەکی مردوو، یان باشترە بڵێین وەک کاڵایەک، بۆ کۆتاییە پارتیزانەکانی خۆی بەکاردەبات، نەک وەک وانەیەک، یان پاشخانێک کە دەکرێت لەسەر بنەما چاکەکانی بنیاتبێین و لە شکست و کەمخوێنییەکانی فێرببین. تۆ لە کتێبەکەتدا لەسەر نەبوونی وشە و بزاڤی ڕۆشنبیریی لە شارێکی وەک ئامێدی پێمان دەڵێت کە: "ئەمەش ئاستەنگێکە کە پێکهاتەی کۆمەڵایەتی و ڕەفتاری سیاسی بەرهەم هێنەریەتی و ئاخاوتن لەسەریان بێنێکی درێژی گەرەکە." با لێرەدا ئەو بینە درێژەت لێداوابکەم و بپرسم: هەر بەڕاست تا چەند ڕەوایە ئەو پرۆسەی مێگەلاندنەی نووسەر و پاشان ئەو ئاستەنگانەی کە دەسەڵات بەرهەمهێنیەتی، بخەینە ئەستۆی ڕۆشنبیران خۆیان، کە زیاتر لە هەموو چین و توێژەکانی کۆمەڵگای کوردی سەودا بە هەموو بەهاکانی مێژوو، ئێستا و ئایندەی ڕۆشنبیریی کوردییەوە دەکەن؟

---

[1] بۆ بینینی وتارەکە بڕوانە:
http://www.dengekan.com/doc/2005/gandale_11_2005/handren_gandale13.pdf

هەندرێن: هەڵبەتە تۆ لە دوو تۆی پرسیارەکەتدا سەرنج بۆ بابێتێکی گەوهەری کێشدەکەی؛ واتا پرسی ئەو یادەوەرییە بە گەندەڵکراوەی کورد. لەوەش زیاتر، وروژاندنی پەیوەندی ئاڵۆزکاوی نێوان دەسەڵات و رۆناکبیرانی ئەمرۆی کورد لە رۆڵی بە خەسارادانی ئەو یادەوەرییە، کە یەکێکە لە قووڵترین ئاستەنگەکان لە مێژووی کۆن و تازەی ئێمەدا. لێ مخابن دیسانەوە دەبێ بڵێم کە لەو گفتوگۆیەدا، ناتوانین بە چڕی شرۆڤەیەکی چاوەڕوانکراو بۆ ئەو بابەتە بکەین.
وێڕای ئەمەش، بۆ ئەوەی هەرنا ئاسۆیەک بۆ ئەو پرسیارەی تۆ ئاوەڵا بکەینەوە، دەتوانین بەرهەمهێنانەوەی ئەو ئاستەنگە لە یادەوەری کورد بگەڕێنینەوە کێشەی "پۆستراوما"ی ئەو کۆنتێکستە/ناکۆکییە کوردییەی کە لە چرکە ساتە وەرچەرخێنەرەکاندا هەمیشە هۆکرد بووە بۆ فەرامۆشکردن و بە هەدەردانی ئەو یادەوەرییە. بە بڕوای من، بەشێک لە هۆکردەکانی ئەو بە گەندەڵکاریی و فەرامۆشکردنەی یادەوەریی لای ئێمە، دەگەڕێتەوە بۆ ئەو پێکهاتە هۆزگەرایییەی کە لە ئاراستەکردنی ناخی بزاڤی سیاسی و رۆشنبیریی کورد کارایە. دواجار ئەو پێکهاتە هۆزگەراییە لە ژێر پەردەی "لێبووردن"، کە ئەو جۆرە لێبووردنە لای ئەو هێزە دەمراستە سیاسیی و رۆشنبیرییە، لێبووردنێکی خێڵەکییە نەک ویستگەراییەکی ماریفی. بۆیە زەمینەی قەتیسمان و دووبارە بەرهەمهاتنەوەی ئاستەنگی ئەو وێنا یادەوەرییەی کە تۆ ئاماژەی پێدەکەی، دەگەڕێتەوە بۆ ئەو هێزە روخێنەر و داخراوەی کە لەناو بزاڤی سیاسی و رۆشنبیریی کوردا باڵادەستە و ئەو هێزەش کاراترین هێزە لە هەناوی جڤاکی کورددیدا. لەبۆیە دواجار هەر کاتێک بزاڤێکی سیاسی و رۆشنبیریی نوێ دەستی پێکردووە، کە لە هەموو قۆناغەکانی مێژووی کوردا بە خەونە نوێیەکانی هەوڵیداوە ئەو یادەورییە لەو قەتیسمان و نووشستییە رزگار بکا، کەچی وەک هەمیشە، لە چرکە ساتە یەکلاکارەکاندا ئەو هێزە کۆنخواز و شوومەی کە لەناو حیزبی کورددیدا رەگاژۆیە، هاوکاتیش ئەو رەوتە لەناو پێکهاتی کۆمەڵگای کورددیدا پشتیوانیەکی زۆری دەکرێ، بەمجۆرە ئەو بزاڤە نوێیە لە لایەن ئەو هێزە گەندەڵە قووتدەدرێ و دواجاریش ئەو هێزە سیاسی و رۆناکبیرە کۆنخوازە زارقاڵەباڵغە کە جڵەوی دەمراستی ئەو بزاڤەی فەراهەمکرد، ئیتر ئەو یادەوەرییە دەکەنە کەرەسەیەک بۆ سەودا پێکردن و گەندەڵکاریی. لێرەوە ئەو ئاستەنگەی کە تۆ ئاماژەی پێدەکەی، بە بڕوای من، لەو جیهانبییە باڵادەستەدا چڕ دەبێتەوە کە وەک وتم لە هەناو و پێکهاتی کورددیدا کارایە. لەو دیدەرا ئەو وێنایەی کە لە ئەزموونی کوردستانی باشووردا دەیبینین، دەرهاویشتەکەیە لەو ناوکۆییە لێکناکۆک و تەڤلەهەڤەی ناو هەناوی جڤاکی کوردی.
سەبارەت بە شارێکی وەک ئامێدی، کە رۆژگارێک یەکێک لە جوگمەکانی میرنیشینەکانی کورد لەوێدا باڵادەست بووە و ئێستاش تەلاری ئەو دوو دەرگایە، وەک شوێنپێیەک لەو یادەوەرییە سیاسیی و مێژوویی و ئەم شارەدا، بۆتە زبڵدانێکی کەڵەکەکراو و فەرامۆشکراو، هەروا ئامێدی لە حەفتایەکانیشدا وەک شارێک لە دەڤەری باهدینان، بەرهەمهێنەری کۆمەڵێک وزەی ئەدەبی، هونەریی، سیاسی و فراژانی جڤاکی بوو، کەچی ئێستا وەک شارە دێیەک، بێجگە لەوەی کە تەنیا دەسەڵاتی پارتی تیادا باڵادەستە، هاوکاتیش خاڵییە لە ژیانی رۆشنبیرییەکی فرەرەنگ. بۆ زانینیش، لە قۆناغی پێشمەرگایەتییدا پێشمەرگەکانی حیزبی شیوعی عێراقی لەو شارەدا، وەک چۆنایەتی و چەندایەتی، زۆر لە پێشمەرگەکانی پارتی چالاکتر بوون. ئەو باسەش زۆر هەڵدەگرێ.
لەبۆیە لەوکاتەی کە ئێستا سەرەوری کوردستان؛ ناوچە بە عەرەبکراو، کێشەی کەرکوک، دادگاییکردنی سەددام و ئەنفالچییەکانی رژێمی بەعس لە ئارادەیە، کەچی لەو پرۆسەی بە هەرزانکردنەی کۆمەڵگای کوردستان، کە بە دەست چەتەکانەوە لە گەندەڵی دەتلێتەوە و یادەوەریی کۆی کورد هەڕاجدەکرێ، مێدیاکانی ئەو دوو حیزبە، لە بری ئەوەی بۆ جۆشدانی کۆیادەوەریی کورد لەمەڕ برینی ئەنفال لەسەر ئێستا و ئاییندەی ژیانی کورد، ریزێک گفتوگۆی هەمە روانگە لەسەر ئەو

دادگایکردنەی سەددام ئەنجامبدەن، کەچی سەرگەرمن بە هەڵپەرکێ و بەرنامەگەلێکی بێتامی بەناوی هونەریی، کە لە ئاستی گۆرانی داواکراو، نزمترن. هاوکاتیش کە ئێستا تورکیا و ئێران و سووریا هەڕەشە لە شەرەفی خاکی کوردستان دەکەن... هتد، کەچی رۆناکبیری زارقڵەباڵغی کورد رۆژانە لە خەمی قەڵەوکردنی ئەو شتەی کە ئەمرۆ بە ناوی "رێزلێنان" و "تەقاویت" و "پارچە عەرد" و ... هتد، خەریکی نووسینی منگە منگ و نووزە نووز ئاسایە. ئیتر ئەو یادەوەرییە چۆن تەکان دەدا؟! ئیتر ئەو نەوە نوێیە بە کام ویست و خەونی ئەو یادەوەرییە پەروەردە بێ؟! ئەگەر لەو چرکە ساتە ترسناکەی ئێستادا، لە پانتایی رۆشنبیریی کوردی، بە تایبەتیی لە ناوەوەی کوردستاندا، تۆ دوو دۆسییە، چەند کۆڕ و سێمیناری فرەوانی گرنگ لەسەر پرسی دادگایکردنی سەددام و چەتەکانی و گەهەری ئەنفال و هەڕەشەی تورکیا و رەنگدانەوەی تێرۆر و شەڕی ئیسرائیل و لوبنان... هتد، بەدینەکەی ئەو یادەوەرییە بە گەندەل گەمارۆدراوەی کورد، راچڵەکێ؟! ئەو گومان و پەژارەیەی کە ئەمرۆ مرۆی کورد هەیەتی و هیزێکیش نییە جۆشیبدا، دەبێ دەمڕاستی سیاسیی و رۆشنبیریی کوردان، وەک ویستێکی کارا، بیریان لێبکاتەوە، نەک بەردەوام بن لەو خۆ گێلکردنەیان، کە دواجاریش ئەو خۆگێلکردنەیان دەبێتە لە دەستدانی ئەو ژیانە گەندەڵەشیان!

کەواتە ئەو مامەڵەکردنەی یادەوەریی لە جەم دەمڕاستی سیاسی کورد، بێبەرییە لەو روانگە ویستگەراییەی نیتشە کە لەمەڕ مێژوودا باسیدەکا. نیتشە لە کتێبی "لەمەڕ سوود و زیانەکانی مێژوو" جەخت لەسەر ئەوە دەکاتەوە کە مرۆڤ پێویستی بە مێژوویەکی زیندوو هەیە، کە بتوانێ لە ئێستاییدا پشتی پێبەستێ. بۆیە مرۆی خاوەن ویست بە گیانێکی خەملیوودا هەولدەدا ئەو مێژووە زیندووە داگیر بکا، یان دەستەبەر بکات. لێرەوە تێدەگەین، کە ئەگەر کورد لەو چرکە ساتەی ئێستادا ئەگەر لەو دادگاییکردنەی سەددامدا نەتوانێ ئەنفال وەک "مێژوویەکی زیندوو" بەرهەمبهێنێتەوە. ئیتر ئەو یادەوەرییە بریندارەی کورد، هەر بە گەندەڵی سەر دەنێتەوە.

تێرامان لە پرس و قەیرانی "گەندەڵی یادەوەری" کوردان، لەمە و لەوێهێش ئاستەمترە.

لێرەوە بۆ ئەوەی روانگەکانمان چڕبکەینەوە، ئەو بابەتە خەمینە بە کۆپلەی دوایی ئەو شیعرەی کە تۆ کردووتە بە سەرشاری سەرنجەکانت، خەتم دەکەین، کە دەڵێ:

"رەنگە پێویست بێ لە رەسەنی خوێنی بوون و فیزیای زەمان بهزرین.
میرنیشینەکان لەسەر بانی حەسارەوە دادەبەزن و لە بناری "حەمرین" دا
مەڕێک لەبەردەم لەشکری "فتوحات" سەردەبڕن و
"گارا" تەرمی کافرەکان لە ئامێز دەگرێ و بە ریشی سپییەوە،
بەسەر "شێخان"دا دەگریێ..." (سکاندیناڤیا...)

ماوێتی